

СЕКЦІЯ 4

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

ЕКОНОМІЧНІ ЗАГРОЗИ НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

ECONOMIC THREATS USING THE EXAMPLE OF THE POLISH ECONOMY

Нині економіка держави здобуває нові особливості, які створюють певні загрози. В основному це стосується проблем, викликаних взаємозалежністю національних економік, прогресивною глобальною конкуренцією, виключенням економічних процесів із-під контролю держави, структурною залежністю національних економік від міжнародних систем та міжнародних формальних і правових рішень, значним збільшенням числа і сили недержавних суб'єктів, тобто транснаціональних корпорацій, діяльність яких ігнорує закони окремих країн, інституціоналізацією економічного життя і віртуалізацією грошей і фінансових операцій.

У міжнародному плані сучасна архітектура безпеки додатково ускладнюється не тільки міждержавним, але насамперед транскордонним характером загроз, які стосовно сфери економічної діяльності виникають у результаті впливу ринків капіталу, використанням спекулятивного капіталу і діяльністю транснаціональних корпорацій.

Нині в умовах глобалізації, транснаціональних корпорацій, виникнення глобальних фінансових криз і виснаження природних ресурсів і енергії набувають дедалі більшого значення. Така переорієнтація, безсумнівно, посилює категорію економічної безпеки.

Економічна безпека – це здатність економічної системи держави (групи держав) використовувати внутрішні чинники розвитку і міжнародну економічну взаємозалежність, яка гарантує її безперешкодний розвиток.

Польща – рідкісний приклад європейської країни, якій вдалося зберігати порівняно стабільне економічне зростання протягом майже 30 років, навіть у періоді світової фінансової кризи 2007–2009 рр. та боргової кризи в ЄС. Попередні прогнози дають змогу припустити, що тривала екстернальна криза, викликана пандемією коронавірусу, Польща подолає швидше, ніж більшість інших країн Євросоюзу. Феномен слабкої сприйнятливості Польщі до кризових явищ зумовлений довгостроковими наслідками постсоціалістичних перетворень, деякими об'єктивними характеристиками економіко-географічного розташування країни, а також специфікою економічної ситуації, що склалася після її вступу в ЄС у 2004 р.

Ключові слова: економічна безпека, загрози, глобалізація, економіка, національна безпека, економічні ризики.

Currently, the state's economy is acquiring new features that create certain threats. This mainly concerns problems caused by: interdependence of national economies, progressive global competition, exclusion of economic processes from the state control, structural dependence of national economies on international systems and international formal and legal decisions, a significant increase in the number and strength of non-state subjects, namely transnational corporations, whose activities ignore the laws of particular countries, the institutionalization of economic life and the virtualization of money and financial transactions.

Internationally, the modern security architecture is further complicated not only by the interstate but, above all, the cross-border nature of threats to economic activity arising from the influence of capital markets, the use of speculative capital and the activities of transnational corporations.

Today, in the face of globalization, transnational corporations, the emergence of global financial crises and the depletion of natural resources and energy are becoming increasingly important meaning. Such a reorientation undoubtedly strengthens the category of economic security. Economic security is the ability of the state economic system (group of states) to use internal factors of development and international economic interdependence, which guarantees its smooth development.

Poland is a rare example of a European country that has managed to maintain relatively stable economic growth for almost 30 years, even during the global financial crisis of 2007–2009 and the debt crisis in the EU. Preliminary forecasts suggest that a prolonged external crisis caused by the corona virus pandemic, Poland will overcome faster than most of other EU countries. The phenomenon of weak sensitivity of Poland to the crisis is due to the long-term consequences of post-socialist transformations, some objective characteristics of the economic and geographical situation of the country, as well as the specifics of the economic situation after its accession to the EU in 2004.

Keywords: economic security, threats, globalization, economy, national security, economic risks.

УДК 338.1:339.97
DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.22.11>

Гнатенко В.С.

к. екон. наук,
науковий співробітник
Науково-практичний медичний
реабілітаційно-діагностичний центр
Міністерства охорони здоров'я України

Постановка проблеми в загальному вигляді. Для Польщі загрози безпеки економічного характеру пов'язані з глобалізацією, яка виражається в зростанні міжнародної співпраці, що призводить до посилення соціальної нерівності та нерівності доходів. Особливе значення має високий рівень як

державної, так і приватної зовнішньої заборгованості, який наражає економіку країни на підвищений ризик економічної кризи.

Загрози економічній безпеці Польщі також є наслідком міжнародних економічних відносин, які, крім переваг міжнародного поділу праці та міжнародної економічної торгівлі, також

створюють зовнішній потенціал для економічних загроз. Це можна визначити на різних рівнях, а також у різних суб'єктивних і об'єктивних системах. Найбільш загальним сигналом появи джерел загроз економічній безпеці Польщі є дисбаланс (дефіцит) в економічному обміні із зарубіжними країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Витоки успіху польської економіки розглядалися в різних дослідженнях, у тому числі в роботах авторів економічних перетворень кінця 1980-х – початку 1990-х рр. – професора С. Гомулки [1], архітектора реформ Л. Бальцеровича [2], а також економіста Світового банку польського походження М. Пентковського [3] та ін. Окремі праці присвячені виявленню конкурентних переваг Польщі порівняно з іншими країнами Центральної і Східної Європи [4–6]. Оцінки результатів соціально-економічних перетворень і ключових факторів розвитку польської економіки на сучасному етапі в контексті, який стоїть перед країною виклику конкурентоспроможності, зустрічаються в щорічних оглядах і аналітичних документах наукових організацій і аналітичних центрів Польщі.

Мета статті. Мета статті – проаналізувати загрози та можливості процесів глобалізації та охарактеризувати вплив цих процесів на стан економічної безпеки Польщі.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека означає захист держави від зовнішніх загроз, яка має включати стан гарантії безпеки як на макро-, так і на мікрорівні. На макро-рівні це означає необхідність забезпечення фізичних можливостей держави (інфраструктури), а на мікрорівні – можливість отримання прибутку транснаціональними компаніями. Поняття «економічна безпека» відображає не тільки певний стан відповідності певних економічних змінних (макро- і мікро-), але й численні області загроз, зниження або подолання яких вимагає зусиль всього суспільства. Загрози можна розпізнати як у результаті дій, що вживаються державами, яких вони стосуються, так і в результаті розвитку і функціонування світової економіки.

Економічну безпеку також можна розглядати в національному та міжнародному аспектах. Забезпечення національної економічної безпеки держави базується на: діяльності, яка гарантує безпеку суспільства та безперерйне функціонування економіки в разі збройного конфлікту і створення економічних зв'язків із зарубіжними країнами після перевірки сприйнятливості країни до зовнішньої діяльності, спрямованої на ослаблення економічної безпеки. З іншого боку, забезпечення міжнародної економічної безпеки полягає у форму-

ванні міжнародного економічного порядку. До аспектів економічної безпеки належать:

- 1) фінансова безпека:
 - зовнішня (зовнішній борг і здатність протистояти фінансовим кризам);
 - внутрішня (здатність системи державних фінансів забезпечувати фінансування національної економіки);
- 2) сировинна безпека (доступ до економічно важливих енергоресурсів, води, металів, мінералів у кількості, що відповідає структурі економіки).

Елементами фінансових ризиків для економічної безпеки є занадто високий рівень зовнішнього боргу, виникнення фінансових криз, відмивання грошей, функціонування офшорної зони.

Елементами сировинних і енергетичних загроз економічній безпеці держави є відсутність нафти і природного газу, електроенергії, міді, цинку, іншої стратегічної і рідкісної сировини.

Види зовнішніх і внутрішніх загроз безпеці держави економічного характеру представлені в таблиці 1 [7].

Зовнішні загрози – це вид загрози, що підвищує ймовірність втрати чи зниження суверенітету або економічної цілісності (в тому числі територіальної) держави. Джерелом цієї загрози є інша країна.

Внутрішні загрози – це вид загрози, результатом якої є зниження здатності влади підтримувати громадський порядок у державі.

Таким чином, економічна безпека означає стан політичної системи і внаслідок цього економічної системи, яка забезпечує свободу економічної діяльності, стабільність макроекономічних умов, порівняно низький бюрократичний і податковий тягар, регульовані міжнародні торговельні відносини для забезпечення порівнянних умов конкуренції і участь у міжнародних альянсах, що підвищують порівняну стійкість до негативного впливу зовнішнього середовища.

Явище глобалізації охопило світ із 80-х років минулого століття, коли був досягнутий консенсус щодо того, що вільне переміщення товарів, послуг, капіталу, технологій і робочої сили між країнами об'єднує окремі ринки і економіки для підвищення ефективності розподілу ресурсів, підвищення продуктивності та розширення інвестиційних можливостей. Однак, незважаючи на те, що глобалізація принесла економічне процвітання світу, що розвивається, вона піддалася критиці через свої негативні побічні ефекти. Деякі виграють від відкритості торгівлі, а інші програють. Жорстка конкуренція могла сприяти економічній та соціальній

Типологія загроз економічній безпеці країни

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
Економічна залежність від інших країн	Низький рівень податкових надходжень
Міжнародні корпорації	Державний борг, що зростає
Світові кризи	Висока частка неофіційної економіки в усій економіці
Відсутність членства в міжнародних організаціях	Високий рівень безробіття
Геополітичне розташування в безпосередній близькості від країн із низьким рівнем розвитку, з важким доступом до сировини та ринків збуту	Значна поляризація доходів суспільства та високий рівень бідності
Недотримання прав інтелектуальної власності	Низький рівень інноваційності та конкурентоспроможності підприємства
Міжнародні злочинні групи	Слабка система соціального забезпечення
	Відсутність стабільної економічної політики урядів, що змінюють один одного
	Низький рівень прийняття і застосування законодавства, що регулює економічний оборот
	Високий рівень корупції

нерівності між людьми або країнами, створюючи дохід і політичну поляризацію і потенційно підриваючи соціальну і культурну згуртованість. Зрештою, це було сприйнято як ризик для економічного зростання і стабільності.

Глобалізація – це процес, який руйнує національні кордони, об'єднує національні економіки, культури, технології управління і створює складні відносини взаємозалежності. Вона описує процес створення мереж зв'язків між учасниками на міжконтинентальних відстанях, опосередкованих безліччю потоків, у тому числі потоки людей, інформації, ідей, капіталів і товарів.

Глобалізація нерозривно пов'язана з процесом політичної трансформації. Польща пережила унікальний досвід трансформації та розвитку за останні 25 років. Країна вступила в НАТО в 1999 році. Незабаром після того, як у 1989 році почався початковий період радикальних політичних і економічних перетворень, вона стала на шлях прискореної, але стабільної модернізації, і вже з 2004 року стала членом Європейського Союзу (ЄС). Рецепт успіху країни можна пояснити як поєднання кількох далекоглядних структурних реформ (у місцевому самоврядуванні, фіскальній дисципліні, банківському секторі і пенсійній системі) у відповідній послідовності (від «шокової терапії» на початку перехідного періоду через «великий вибух» впровадження чотирьох основних реформ після стабілізації ситуації до нинішнього «інкременталізму»). Структурні фонди ЄС, безсумнівно, були корисні, але Польща довела, що досить ефективно інвестує їх відповідно до власної стратегії і пріорите-

тів розвитку. Однією з найважливіших подій останнього періоду для Польщі став вступ до Європейського Союзу 1 травня 2004 року. З тих пір вплив глобальних чинників на польську економіку більшою мірою проявляється в таких аспектах, як торгівля і потоки капіталу, лібералізація, яка веде до посилення іноземної конкуренції, освоєння інновацій із технологічно розвинених країн, інтенсивна міграція робочої сили, зростаючий вплив глобальних чинників на формування внутрішньої інфляції і т. д. Польська економіка, поряд з її приєднанням до Європейського Союзу, отримала вигоду від: підвищення ВВП, збільшення торгівлі, як із боку експорту, так і з боку імпорту, а також доступу до великих європейських фондів. Одним з ефектів інтеграції стало також підвищення добробуту її жителів. З іншого боку, інтеграція частково сприяла збільшенню еміграції з Польщі та сильної географічної спрямованості польського експорту і імпорту в Європейський Союз, що значною мірою робить розвиток польської економіки залежним від зростання економіки ЄС.

Нині Республіка Польща є незалежним суб'єктом безпеки, що функціонує як суверенна і демократична держава, яка реалізує національні інтереси і прагнення громадян в області безпеки, визначаючи гідні умови життя в мирній і стабільній обстановці, а також досягнення процвітання громадянами за умови дотримання закону і демократичних цінностей.

Економічні загрози національній безпеці Польщі стосуються питання про промисловість, торгівлю і управління майном, що належить державі або знаходиться в його розпо-

рядженні. Значним чином це відносини між державним і приватним капіталом. Економічні загрози стосуються державних фінансів і торгівлі. У сферу їх охоплення також входить доступ Польщі до сировини, зокрема, до енергетичних ресурсів, які є надзвичайно важливими для безпеки держави.

Економічні ризики можуть бути зумовлені:

1) фінансовою нестабільністю держави (дефіцит платіжного балансу, відтік капіталу, надмірне витрачання державних коштів на споживання);

2) занадто низькими темпами економічного розвитку, диспропорціями (затримок) в економічному розвитку щодо інших країн;

3) обмеженнями доступу на внутрішні ринки інших країн, фінансовими і природними ресурсами, економічною дискримінацією;

4) скороченням витрат на наукові дослідження і відсутністю можливостей використання наукових досягнень інших країн (організацій) в економіці;

5) присутністю в економіці міжнародних злочинних груп, економічних злочинів, «сірої економіки», фінансових спекуляцій;

6) відсутністю механізмів, що забезпечують економічну конкуренцію.

Також важливими залишаються зміни валютних курсів на світових ринках, що впливають на стабільність польського злотого, торговий дисбаланс. Небезпечним для боротьби і протидії був і залишається протекціонізм із боку найбільш економічно сильних країн Європи. Протягом багатьох років польські інвестори не були серед найбільш привабливих ділових партнерів для досягнення спільних інтересів. Важливою економічною загрозою для Польщі також є сума державного боргу. Значною мірою він погашається за рахунок послідовних позик, а не за рахунок збільшення експорту. Серед економічних загроз найнебезпечнішим для Польщі є відсутність стабілізації енергетичного сектора і відсутність його диверсифікації. Польща не має власних значних запасів нафти і газу і залежить від імпорту цієї сировини. Близько 70% імпортованого газу і близько 90% нафти роблять країну залежною від монопольних поставок. Протягом багатьох років Польща вживає заходів щодо диверсифікації поставок цієї сировини і в той же час прагне зменшити ризики, що виникають у цій області. Використання основної енергетичної сировини Польщі – вугілля через рішення Європейського Союзу, спрямовані на скорочення викидів двоокису вуглецю, є досить складним.

Важливою загрозою для економічної безпеки Польщі може також стати практика використання значної частини бюджетних коштів

на виконання передвиборних програм політичних партій, які прийшли до влади. Так, програма «500+», рішення про зниження пенсійного віку, фінансова підтримка державою (Darmowe grunty) дешевої житлової програми, надання безплатних ліків для людей старше 75 років призводять до збільшення щорічних державних витрат на кілька десятків мільярдів злотих. Спроби збільшити державний бюджет за рахунок розширення фінансового та податкового контролю, безумовно, принесуть більше грошей, але вони також можуть означати скорочення діяльності приватних компаній, особливо малих і середніх. Все це означає високий ризик, який, з одного боку, може принести вигоду, але одночасно становить значну економічну загрозу для держави.

Сфера, яка створює економічні загрози безпеки Польщі, – це ненадійна податкова система. Однак це складна і делікатна проблема, з огляду на необхідність створення державою юридично сприятливого середовища для ведення бізнесу. Здається, що тут можуть виявитися корисними рішення для податкової інспекції, що використовують передову «податкову інженерію», яка використовується міжнародними холдинговими компаніями. Однак варто пам'ятати, що податкова ізоляція не може проводитися тільки всередині країни, тому що це може фактично відштовхнути транскордонні компанії від інвестування в Польщу. Є потреба в європейській інтеграції і співпраці в цій сфері. Через необхідність підтримувати належний рівень економічної безпеки країни пріоритетом є розуміння цих явищ і підготовка відповідних заходів у рамках економічної політики.

Висновки. Економічна безпека означає захист держави від зовнішніх загроз, що має включати в себе стан гарантії безпеки. Польський досвід політичних і економічних перетворень, супроводжуваних стійкою модернізацією, може служити орієнтиром для країн, що розвиваються на шляху до досягнення високих показників розвитку.

У Польщі економічні зусилля супроводжувалися збалансованою зовнішньою політикою. Польща перейшла від примирення з Німеччиною до встановлення дружніх і функціональних партнерських відносин зі своїм західним сусідом; їй також вдалося зміцнити дружні відносини з більшістю країн Європейського Союзу.

Протягом останніх років однією з головних подій, що викликають невизначеність щодо майбутнього інтеграційних процесів в Європі, є так званий Brexit. Результати британського референдуму 23 червня 2016 року про вихід із структур Євросоюзу істотно вплинули на стан

широкого кола реципієнтів – Великобританії, інших членів Євросоюзу, включаючи Польщу, Єврозону і весь Європейський регіон. Рішення Великобританії можна розглядати як початок третьої кризи після економічної і міграційної кризи. Ступінь, в якому окремі країни або окремі галузі будуть порушені наслідками Brexit, залежить від форми майбутніх відносин Великобританії з Європейським Союзом. Проблема Brexit викликає стурбованість і викликає розбіжності в діалозі про невизначене майбутнє всього Європейського Союзу.

Безперервна міграційна криза, проблема розподілу бюджетних коштів та інші проблеми політичного і економічного характеру викликають розмови про вихід Польщі з Європейського Союзу (Polexit). Польські підприємства мають враховувати сценарій, при якому вони зіткнуться не тільки з наслідками Brexit, але й, наприклад, із Polexit, що, безсумнівно, значно знизить економічну безпеку.

Глобалізацію звинувачують у багатьох соціально-економічних недоліках. Однак є взаємозв'язок глобалізації й економічної безпеки. Глобалізація стимулювала економічне зростання, сприяла гендерній рівності та поліпшенню становища в області прав людини. Крім того, глобалізація не порушила економічний добробут держави, не справила істотного

впливу на взаємодію на ринку праці і практично не вплинула на дерегулювання ринку. Однак це збільшило нерівність доходів всередині країни, в тому числі в Польщі. Таким чином, наслідки глобалізації та її вплив позитивно позначилися на рівні економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gomułka S. Wzrost gospodarczy Polski w perspektywie światowej i długofalowej: do roku 2015, ostatnie dwa lata, prognozy. Perspektywy dla Polski. Polska gospodarka w latach 2015–2017 na tle lat wcześniejszych i prognozy na przyszłość. Warszawa. 2017. Pp. 23–46.
2. Balcerowicz L. Socjalizm, kapitalizm, transformacja: szkice z przełomu epok. Warszawa, 1997.
3. Piatkowski M. Europe's Growth Champion: Insights from the Economic Rise of Poland. Oxford, 2018.
4. Tusińska M. Konkurencyjność międzynarodowa a rozwój społeczno-gospodarczy. Przypadek Polski na tle krajów Unii Europejskiej. Katowice, 2014.
5. Глинкина С.П., Куликова Н.В. Трансформация в странах Центрально-Восточной Европы: ожидания и реалии. *Научные труды вольного экономического общества*. 2016. Т. 210. С. 605–624.
6. Шишлина Л.Н. Некоторые итоги трех десятилетий трансформации в Центральной Европе. *Современная Европа*. 2019. № 6 (92). С. 48–57.
7. Świąkowski, D. Gospodarka nieoficjalna a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa. Warsaw: CeDeWu. 2016.